

## ROLUL ȘCOLII ROMÂNE DIN ROMA ÎN FORMAREA ELITELOR INTELLECTUALE

### *The Role of Romanian School of Rome in the Formation of Intellectual Elites*

**Roxana MIHALY, Ph.D. Candidate,  
Sapienza University of Rome**

*Abstract* In the last decades, history knowledge, as a form of identity with cultural memory, represented a main issue in the Romanian and the European historical research. As an integrative part for this identity, creative elites had a great influence for their time and their work was a wonderful inheritance that represented a contribution for the cultural development of their nation. The public inauguration of the Vatican secret archives in 1880, through a decree of His Holiness Sovereign Pontiff Leon the 13<sup>th</sup>, but also the cultural patrimony of Italy represented important factors for the constitution of national schools that increased scientific research and also informational exchange between researchers who studied the same domain, but from different countries.

The inside views of Romanian culture hold a remarkable place for the Romanian School in Rome, which not even time or historical hardships were able to revoke. The ambitious project of Vasile Pârvan regarding the organisation of an academic establishment in Rome represented only a small part of a large cultural construction. In the third decade of the 20<sup>th</sup> century, the foundation of the Romanian School in Rome was about to enroll for a general-European tendency that would assert the European national identities. The central issue regarding the creation of the Romanian School in Rome was the Latin vocation that Romanian society assumed after the construction of Great Romania, at the end of the first world conflagration.

The research aims at analyzing the activity of some of the members of the Romanian School in Rome, by consulting the existing archives (manners of recruiting candidates, the embodiment of an ideal profile of the scholarship holder, the relations among scholarship holders, the stress, the resignations).

*Keywords:* Creative Elites, Cultural Development, Romanian School in Rome, Vasile Pârvan.

Cunoașterea trecutului istoric, ca formă de memorie culturală identitară, a reprezentat o preocupare constantă a cercetării istorice românești și europene a ultimelor decenii. Parte integrantă a acestei identități, elitele creatoare își pun inevitabil amprenta asupra epocii în care s-au remarcat, urmând ca, mai apoi, operele lor să reprezinte o moștenire culturală pentru națiunea din care fac parte, fiind astfel un punct de referință pentru generațiile următoare.

Problematica elitelor și a rolului lor în formarea identității și contactelor culturale în spațiul european și nu numai a evidențiat importanța contactelor la nivel internațional în coagularea și răspândirea cunoașterii.

Ambițiosul proiect al lui Vasile Pârvan de creare a unui așezământ de formare academică la Roma a reprezentat doar o axă a unei vaste construcții culturale, ce viza reformarea cercetării istorice, arheologice dar și artistice din România a primelor decenii ale secolului trecut.

Experiment unic în cultura românească, fondarea Școlii Române din Roma, și alta la Fontenay-aux-Roses, lângă Paris, la începutul secolului al XX-lea, face ca România să se

distingă de blocul țărilor est-europene, prin oportunitatea de a avea o școală istorică în aceste două importante capitale europene.

Fermentul ideii de creare a Școlii române de la Roma l-a constituit tocmai vocația latinității pe care societatea românească și-a asumat-o plenar după constituirea României Mari, la finalul primei conflagrații mondiale. În acest nou context politico-ideologic românesc, ideea vizionară a lui Vasile Pârvan a găsit un ecou nesperat în spațiul cultural italian și mai precis în cel roman, “*Viața și tăria culturii noastre, stă în legăturile ei cu viața trecutului nostru*”<sup>1</sup> astfel că, identitatea națională românească avea din momentul creării Școlii Române din Roma un nou și foarte important instrument de exprimare culturală construit pe trei paliere: secția **istorico-arheologică**, secția **filologico-literară** și secția **artistică**. Se oferea astfel, unei noi generații de tineri studioși români la începutul secolului XX posibilitatea de a se forma la Roma, de a parcurge trasee intelectuale încă neexplorate, realizând cercetările în impresionantele bibliotecile din Roma, dar și în arhive secrete ale Vaticanului și ale Colegiului Urban De Propaganda Fide, toate acestea având o contribuție definitivă în cultura românească.

Patrimoniul cultural al Italiei și mai apoi deschiderea arhivele secrete ale Vaticanul la 1880<sup>2</sup> prin decretul Suveranului Pontif Leon al XIII – lea a determinat constituirea, începând cu secolul al XIX-lea, a diferitelor școli naționale, fiecare având ca scop susținerea propriilor cercetări, precum și schimbul de informații între cercetătorii din aceleași domenii, dar de naționalități diferite.

Primul așezământ străin de formă academică ce se regăsea la Roma, a fost cel al nemților, care deja la 1827 au dezvoltat un Institut german de corespondență arheologică, ulterior (1886) după decretul Suveranului Pontif Leon al XIII – lea institutul nemților avea să devină o bibliotecă specială despre antichități romane foarte bine organizată, primind și bursieri dar în număr foarte redus. Un alt așezământ cultural prezent la Roma înaintea Primului Război Mondial și închis imediat după încetarea primei conflagrații mondiale, a fost cel al Austriei, care avea ca scop primirea tinerilor cercetători care doreau să facă cercetări în arhivele căutând documente cu privire la imperiul Austro - ungar.

Un alt prestigios așezământ de formă academică, prezente la Roma, a fost și cel al Franței care a luat naștere în Palatul Farnese sub forma întâlnită și astăzi, la un an după ce Papa Leon al XIII – lea avea să dea decretul pentru deschiderea arhivelor Vaticanului. Institutul american și englez înființate în 1902, impuneau la vremea respectivă un regulament sever pentru membrii școlii, nefiind admiși sub nici o formă membrii căsătoriți iar fetele erau permise într-un număr foarte redus. Celelalte institute prezente la Roma și astăzi în marea lor majoritate au fost înființate după ce a luat naștere Școala Română din Roma.<sup>3</sup>

În ceea ce privesc formarea elitelor culturale românești din perioada interbelică în marea lor majoritatea s-au format și specializat în străinătate din cauză că, instituțiile de învățământ din România nu erau suficient de dezvoltate, un exemplu este și cazul lui Vasile Pârvan care a

<sup>1</sup> Vasile Pârvan – “*Biblioteca critică*” ed. de Stefan Lemny și Alexandru Zub, Editura Eminescu, București, 1984, p.175

<sup>2</sup> Fantappie Carlo, “*Chiesa romana e modernita’ giuridica. Tomo I : L’edificazione del sistema canonistico (1563-1903)*”, Editura Milano Giuffrè, Milano 2008, p. 203

<sup>3</sup> Arhiva M.A.E România , fond Roma 1873-1947, dosar 161 – Raport G.G. Mateescu către Ministerul Instrucțiunii Publice, 1927

plecat la sfârșitul anului 1904, la îndemnul lui Nicolae Iorga la specializare în Germania cu o bursă din fondul „Hillel”<sup>4</sup>.

După Primul Război Mondial, fenomenului de peregrinare a elitelor i s-a alocat și rolul de propagandă culturală<sup>5</sup>, fapt admis și de Nicolae Iorga în momentul înaintării proiectului de înființare a celor 2 școli în Camera Deputaților<sup>6</sup>.

În urma experienței studiilor de doctorat în Germania, Vasile Pârvan înțelegea necesitatea și beneficiile unui stagiu în afara țării astfel că, ambițiosul său proiect de înființare a unui așezământ cultural la Roma a început încă din anul 1914, după cum mărturisea chiar el în primul volum al revistei Școlii Române de la Roma, *Ephemeris Dacoromana* publicată în 1923.

Vasile Pârvan mărturisea atunci că, ajunsese la o înțelegere cu ministrul Italiei la București, baronul Carlo Fasciotti cu privire la înființarea unei școli române la Roma, având și sprijinul colegiilor săi de la Academia Română din București, Duiliu Zamfirescu și Ion Bianu. Din cauza primei conflagrații mondiale proiectul a fost atunci abandonat, urmând ca mai apoi, aproape de finalul Primului Război Mondial, această idee să fie reluată și susținută prin căutarea unui lăcaș de către un preot din Transilvania, Vasile Lucaciu<sup>7</sup> care se afla în acel moment la Roma. Proiectul înființării unei școli în străinătate atât la Roma cât și la Paris a început să prindă contur în luna august a anului 1920 prin inițiativa parlamentară a 45 de semnatari<sup>8</sup> și înaintată de deputatul pe atunci, Nicolae Iorga. Adunarea Deputaților adoptă legea în ședința din 13 august 1920 cu o majoritate de voturi urmând ca 10 zile mai târziu proiectul să treacă și de Senat. Astfel, legea nr.4285 prin care se prevedea înființarea celor două școli la Roma și la Paris a fost promulgată prin Decretul regal la 22 Octombrie 1920.<sup>9</sup>

Legea înființării celor două școli, dată prin Ministerul Instrucțiunii Publice prevedea în articolul II secțiunile în care institutele urmau să își desfășoare activitatea. Prima mențiune fiind o secțiune a studiilor de istorie și filologie a popoarelor romanice, cea de-a doua secțiune propusă era cea a cercetărilor de arhivă și bibliotecii iar prin ce-a de-a treia secțiunea se dorea susținerea studiilor universitare pentru specialitățile care nu se predau încă în România, ultima secțiune referindu-se la cultivarea artelor.

Articolul al III – lea din legea citată mai sus făcea referire la cei care vor putea învăța în aceste instituții : ” În aceste școli vor fi primiți după recomandarea așezămintelor noastre culturale numai studenți care vor fi isprăvit cu o superioară distincție studiile lor în țară.”<sup>10</sup> De asemenea următoarele articole din lege făceau referire la faptul că membrii școlii vor trebui să își desfășoare activitatea în afara spațiului unde urmau să fie găzduiți, totodată ei având obligația de a ține conferințe despre ”*viața poporului nostru*” cu orice ocazie<sup>11</sup>, fiind astfel mobilizați în activitatea de propagandă culturală românească în Occident.

Aceste cauze au fost prezentate și în expunerea de motive care s-a făcut la momentul înaintării proiectului de înființare a celor două școli, de către deputatul Nicolae Iorga. Acesta

<sup>4</sup> Alexandru Zub ”*Pe urmele lui Vasile Pârvan*”, Editura Institutul Cultural Român, București 2005, p. 35-36

<sup>5</sup> Stefano Santore, ”*L’Italia e l’Europa Orientale – Diplomazia Culturale e Propaganda 1918-1943*”, Editura Tipomozza, Milano 2005, p. 227

<sup>6</sup> Nicolae Iorga ”*Memorii- Sinuciderea Partidelor 1932-8*”, Editura ”Națională” S. Ciornei București 1939, p.109

<sup>7</sup> *Ephemeris Dacoromana- Annuario della Scuola romana di Roma, Proemio, vol I, 1923, p.V*

<sup>8</sup> Petre Țurlea ”*Școala Română din Franța*”, editura Academiei Române, București, 1994 p.9

<sup>9</sup> Arhiva M.A.E România, fond Roma 1873-1947, dosar 161 – Monitorul Oficial Nr. 167 din 31 Octombrie 1920

<sup>10</sup> George Lăzărescu ”*Școala Română din Roma*”, editura Fundației Culturale Române, București, 2002, p. 123 – Legea înființării Școlilor de la Roma și Paris

<sup>11</sup> Idem

sustinând că, înființarea acestor forme de învățământ sunt necesare pentru a contracara propaganda ostilă a României în Occident în special cea maghiară.<sup>12</sup>

La 12 decembrie 1920, Vasile Pârvan îi trimitea lui Nicolae Iorga, Regulamentul pentru aplicarea legii care înființează școlile române de la Paris și Roma, spre a-l revizui și subscrie întrucât legea fondării prevedea întocmirea unui statut<sup>13</sup> comun.

Vasile Pârvan îi scria atunci lui Nicolae Iorga: „Am ținut strict seama de toate punctele atinse în consfătuirea noastră de acum două săptămâni. La sistematizarea materiei s-au ivit însă o sumă de puncte care nici nu fusese atinse, așa că le-am rezolvat singur cum m-a tăiat capul...”<sup>14</sup> Regulamentul ce avea menirea de a strânge relațiile culturale cu „surorile noastre latine Franța și Italia” a fost susținut și aprobat în mare parte de către Nicolae Iorga cu excepția unor schimbări la nivel administrativ. În cele din urmă la 13 august 1921 se publica în Monitorul Oficial Regulamentul de funcționare a celor două școli românești în străinătate dat prin decretul nr.3659 din 23 iulie a aceluiași an.<sup>15</sup>

În capitolul II al regulamentului propus de Vasile Pârvan prevedea cu exactitate secțiile pe care se va desfășura activitatea școlii, acestea fiind: Istoric – arheologică; Filologică – literară și Artistică<sup>16</sup>. Cât privește activitatea membrilor școlii, Vasile Pârvan propunea tot în acest capitol ca Școala din Roma să urmărească săpăturile arheologice din Italia și țările Mediterane precum și stabilirea de relații de reciprocitate cu școlile arheologice din Roma<sup>17</sup> lucru care a fost respectat de majoritatea membrilor școlii veniți la Roma în prima sa perioadă de funcționare și anume din 1922 până la închiderea sa de către autoritățile comuniste în 1948.

Urmărind parcursul istoric al Școlii române din Roma, următorul pas după aprobarea Regulamentului de funcționare a fost cel al găsirii unui local în care școala urma să își desfășoare activitatea. Astfel că, marele istoric, Vasile Pârvan, aflându-se în capitala din peninsula Italiei în 1921 „a depus toate stăruințele” prin Ministrul României în Italia, D-I Al. Lahovary obținând în cele din urmă, concesiunea unui teren de circa 5.000 m.p., în cea mai frumoasă zonă a orașului, Valle Giulia, unde abia peste alți 10 ani avea să fie inaugurată noua clădirea ce a fost finanțată din Fondurile Băncii Naționale a României<sup>18</sup> până atunci activitatea școlii din Cetatea Eternă avea să se desfășoare într-un spațiu închiriat.

Inaugurarea noului locaș de cult s-a dorit inițial a avea loc în 1921 dar din cauza dificultăților financiare prin care trecea România după Primul Război Mondial precum și a dorinței profesorului Emil Pangrati care dorea ca cele două școli să dețină și o secție științifică<sup>19</sup> acest lucru nu a fost posibil. Astfel că o pagină memorabilă din cultura națională a românilor

<sup>12</sup> P. Țurlea op.cit. p.9

<sup>13</sup> Regulamentul Școlilor a fost publicat în Monitorul oficial, 1921, nr.105 (13 aug.), p.4150-4152. Vezi și Mihai Bărbulescu, Veronica Turcuș, Iulian M. Damian „Accademia di Romania din Roma 1922 - 2012”, Roma 2012, p.8-9.(Pârvan s-a pronunțat de la început pentru un rol decisiv al Academiei Române în fondarea celor două școli. De asemenea Nicolae Iorga îi preciza lui Pârvan la 12 decembrie 1920 faptul că era necesar a se preciza că directorii școlilor sunt „debarcați din viața politică”.)

<sup>14</sup> Vasile Pârvan „Corespondență și acte”, ediție îngrijită, cu introducere, note și indice de Alexandru Zub, editura Minerva, București, 1973 p. 214

<sup>15</sup> Arhiva M.A.E România, fond Roma 1873-1947, dosar 161, Monitorul Oficial Nr. 105 din 13 August 1921

<sup>16</sup> Arhiva M.A.E România, fond Roma 1873-1947, dosar 162, Monitorul Oficial anul CX(1942) nr. 122, Vineri 29 mai 1942 p. 4415-4418, Decret Nr. 1596 – Regulamentul Școlilor Române de la Roma și Paris (În Art. 3 secția „Artistică” a primit denumirea „Artele Frumoase” aici fiind cuprinși arhitecții, sculptorii și pictorii).

<sup>17</sup> Vasile Pârvan „Scrieri alese”, editura Academiei Române, București, 2006 p. 301-302

<sup>18</sup> Arhiva B.N.R., fond Administrativ, dosar 1, 1924

<sup>19</sup> M. Bărbulescu, V. Turcuș, I.M. Damian, Op. cit. p.10

începea a se scria la Roma odată cu anul 1922. Aflat în capitala Italiei, Vasile Pârvan îi comunica printr-un raport confidențial Ministrului de resort atmosfera cu care s-a întâlni în primele 3 luni ale anului: „*am găsit aici o atmosferă destul de rece, atât în cercurile oficiale cât și în cele academice. Fiind însă totuși invitat încă din primele zile a face pentru Institutul Italian pentru Europa Orientală la Universitate și pentru Asociația arheologică romană de la sediul ei, câte o conferință (...).*”<sup>20</sup> În raportul adresat Ministerului de resort, Pârvan mai menționa faptul că, a luat contact cu mediul academic italian care promitea sprijinul lor, ba mai mult, într-un cadru confidențial, Pârvan obținuse o promisiune de la directorul Muzeului național al termelor Roberto Paribeni, de a admite membrii arheologi ai școlii pe șantierele italiene. Pârvan subliniase în raportul său adresat Ministerul de resort relațiile excelente cu Vaticanul care aveau să fie de mare folos „*membrilor școalei noastre, cari vor avea a lucra în muzeele, bibliotecile și arhiva Vaticanului.*”<sup>21</sup> În mare parte promisiunile obținute atunci s-au concretizat odată cu începerea activității școlii, acest lucru fiind confirmat de către Vasile Pârvan prin raportul de activitate al primului an al Școlii Române din Roma.<sup>22</sup> Într-o scrisoare adresa Marthei Bibescu la începutul lunii februarie 1922, Vasile Pârvan relatează dificultățile cu care se confrunta în obținerea unui local pentru Școala Română din Roma. Negocierile purtate cu Sântul Scaun de concesionare a unor spații în favoarea școlii române din Roma a mănăstirii Santa Susana, au rezultat a fi în zadar odată cu numirea noului papă.<sup>23</sup> Astfel că, o lună mai târziu, Vasile Pârvan îi scria din nou Marthei Bibescu „*În legătură cu concesiunea provizorie pe care Vaticanul părea dispus să ne-o facă, a câtorva odăi în mănăstirea Santa Susana, s-a făcut o întregă tragedie internațională. Americanii care doresc și ei să aibă biserica cu mănăstirea, fiind vecine cu ambasada lor, au forțat mâna noului papă care, necunoscând promisiunile anterioare făcute românilor a consimțit.*”<sup>24</sup> Proiectul ambițios a lui Vasile Pârvan, de creare a unui așezământ cultural la Roma începea să prindă contur la începutul lunii noiembrie 1922. Școala Română din Roma își începea activitatea într-un imobil<sup>25</sup> nou construit, închiriat pentru început pentru cinci ani, pe strada Emilio de’ Cavalieri numărul 11, local în care activitatea școlii s-a desfășurat mai bine de 10 ani, până la construirea noii clădiri din Valle Giulia, clădire ce a fost inaugurată mai târziu în anul 1933.

La începutul lunii Septembrie, cu o lună înainte de momentul deschiderii lăcașului de cult din Cetatea Eternă, preocupat de măsurile financiare care urmau a fi luate, Vasile Pârvan se adresa Ministrului Instrucțiunii Publice printr-o scrisoare prin care îi comunica că, în statut bursierii sunt cu toți egali ca studii, iar bursa pe care ar urma să o primească trebuie să fie egală pentru toți. Un alt lucru pe care Pârvan îl menționa în adresa sa, era că membrii școlii ar trebui să fie trecuți de Ministerul de Finanțe pe tabloul persoanelor cu misiuni culturale în străinătate. Inițial lista comunicată de Vasile Pârvan Ministerului era compusă din șase membrii: Paul

<sup>20</sup> V. Pârvan, „*Corespondență și acte*” (Al.Zub)- p. 237

<sup>21</sup> Idem, p.237-238

<sup>22</sup> Vezi Analele Academiei. Dezbateri, București, s. II, XLIII, 1922/23, p. 111-113

<sup>23</sup> Vezi, V. Pârvan, „*Corespondență și acte*” (Al.Zub), p.225-226, Vezi și M. Bărbulescu, V. Turcuș, I. M. Damian op.cit. p. 19

<sup>24</sup> Idem, p.229

<sup>25</sup> Arhiva M.A.E România, fond Roma 1873-1947, dosar 161 – Raport scris de G.G. Mateescu către Ministerul Instrucțiunii Publice(1927), (Spațiul închiriat era compus din două etaje, un rez- de chaussée și un semi-subsol, spațiul închiriat avea și un modest salon, care servea ca local de bibliotecă, spațiu de lucru și folosit și pentru conferințe.)

Nicorescu, George Mateescu, bibliotecarul universitar Claudiu Percec, profesorul Cezar Papacostea, Al. Dem. Marcu și Emil Panaitescu.<sup>26</sup>

În cele din urmă, Școala Română de la Roma își începea activitatea la 1 Noiembrie 1922 cu doar 4 din membri care au fost admiși inițial pe tabloul de admitere<sup>27</sup>. Aceștia erau veniți de la 2 din cele 4 universități menționate în Regulamentul Școlii. Paul Nicorescu și Alexandru Marcu erau recomandați de către Universitatea din București, iar Emil Panaitescu și G.G. Mateescu de Universitatea din Cluj. În afara de Alexandru Marcu care era italianist, ceilalți erau discipoli ai lui Vasile Pârvan, participaseră alături de acesta pe mai multe șantiere arheologice din țară și totodată au luat parte la cursurile și seminariile lui.

După primul an de activitate, pe 28 mai 1923 directorul Școlii Române de la Roma, Vasile Pârvan prezenta în plenul academic la București activitatea institutului român din Cetatea Eternă: „Școala noastră de la Roma a avut de la început favoarea excepțională de a fi foarte călduros primită atât de institutele și învățații italieni de meseria noastră, cât și de cele trei Școli mari similare: franceză, engleză și americană.”<sup>28</sup> Activitatea primilor patru membri în perioada stagiului lor la Roma a fost în permanență coordonată de Vasile Pârvan iar în absența acestuia, membrii erau supravegheați de secretarul școlii, Giuseppe Lugli. Pe lângă activitățile colective cum ar fi vizitarea muzeelor, pentru cunoașterea antichităților și operelor de artă locală, vizitarea săpăturilor arheologice de la Ostia sub conducerea d-lui prof. Lugli, membrii școlii au avut parte în primul an de funcționare și de o excursie ce avea să devină o tradiție și pentru generațiile următoare, de mai multe zile la Napoli și Pompei.

În acest context, membrii școlii însoțiți de Pârvan au putut vizita săpăturile arheologice de la Pompei care erau închise la acea vreme publicului. Astfel că, pe timpul șederii lor la Pompei, inspectorul săpăturilor, Matteo della Corte a oferit explicații și amănunte asupra descoperirilor făcute precum și asupra unor metode noi de săpături.<sup>29</sup>

### **In cautarea profilului ideal. Recrutarea candidatilor**

Criteriile principale de selecționare a membrilor școlii erau bine stabilite prin regulamentul propus la sfârșitul lui 1920 de către Vasile Pârvan. Articolul 13 al regulamentului prevedea că, membrii școlii erau recrutați fie printr-o recomandare venită din partea celor 4 universități (București, Cluj, Iași Cernăuți), fie prin concurs iar alegerea lor se făcea din rândul celor mai distinși licențiați ori doctori.

Decretul lege din 1941 cu privire la organizarea școlilor române de la Roma și Paris, avea să aducă prin articolul 16 o completare la regulamentul propus de Vasile Pârvan în 1920 și anume ca, vârsta celor care urmau să fie recomandați să nu depășească 30 de ani<sup>30</sup>, această

<sup>26</sup> Idem p.236-237

<sup>27</sup> Arhiva M.A.E România , fond Roma 1873-1947, dosar 161 – Raport G.G. Mateescu către Ministerul Instrucțiunii Publice (În afara de Emil Panaitescu, toți ceilalți trei membri erau căsătoriți și aveau să sosească la Roma împreună cu soțiile lor.)

<sup>28</sup> Analele Academiei, Dezbateri, București, s.II, XLIII, 1922/23, p.111-113.

<sup>29</sup> Ibidem

<sup>30</sup> Arhiva M.A.E România , fond Roma 1873-1947, dosar 162 – Monitorul Oficial Anul CIX- Nr.115, Sâmbătă 17 Mai 1941.p. 2654 – 2656. În art. 16 mai era prevăzut că, numirea candidaților era făcută de către Ministerul Instrucțiunii Educației, Cultelor și Artelor pe baza unei recomandări motivate a consiliului facultății sau școlilor respective. De asemenea, consiliul facultății era cel care făcea recomandarea pe baza unui aviz primit din partea unei comisii compusă din trei profesori, care urma să examineze titlatura și capacitatea solicitanților, cât și a celor recomandați de profesorii de specialitate. Articolul 16 mai făcea precizare și la faptul că, membrii locuiesc

reglementare fiind propusă spre schimbare din nou la sfârșitul anului 1946, când se propunea ca vârsta membrilor să nu depășească 35 de ani.<sup>31</sup>

Prin articolul 14 al regulamentului de funcționare al școlilor române de la Roma și Paris era stabilit exact numărul membrilor care puteau fi recomandați de cele 4 universități. Recomandările universităților se făceau pe baza unor lucrări personale de caracter original care erau examinate de o comisie specială. Fiecare dintre cele 4 universități aveau dreptul să facă câte o propunere pentru primele 2 secțiuni, astfel că numărul membrilor propuși să nu fie mai mare de 8, lucru care în prima sa parte de funcționare nu a fost întotdeauna respectat, numărul membrilor crescând ulterior la 10 iar mai apoi la 12 -13.

Pe lângă cele 4 universități numite prin regulament, ca având posibilitatea de a face recomandările pentru Școala Română din Roma, pentru secțiunea artistică recomandările erau făcute de către Comisiunea Monumentelor Istorice.<sup>32</sup> Candidații propuși la această secțiune erau nevoiți să trimită rapoarte trimestriale privind activitatea lor la Roma și de asemenea după încheierea stagiului, timp de cel puțin șase ani consecutivi trebuiau să servească Comisiunii Monumentelor Istorice.<sup>33</sup>

Calitatea de membru se primea pentru un an iar trecerea în anul al II - lea, rămânea la decizia conducerii școlii. De altfel, în cazul în care recomandările nu erau făcute la timp, adică în luna Iunie, numirea cădea imediat în folosul celorlalte universități în următoarea ordine : București, Iași, Cluj, Cernăuți. Membrii Școlii Române din Roma, aveau sarcini și îndatoriri foarte bine stabilite încă de la început prin regulament, fiecare având o linie de specializare iar odată ajunși la Roma erau îndrumați de către Directorul institutului spre o direcție de cercetare. Fiecare membru avea îndatorirea să realizeze pentru fiecare an câte o lucrare, urmând ca după examinarea Directorului să fie date spre tipărire în anuarele școlii ce au fost înființate în acest scop: *Ephemeris Dacoromana*(1923) și *Diplomatarium Italicum*(1925). Lucrările care urmau să fie publicate în cele două publicații ale școlii, erau scrise în limba italiană<sup>34</sup>sau latină, lucru pe care celelalte institute de cultură prezente la Roma nu îl practicau. Astfel că, în *Ephemeris Dacoromana* erau publicate exclusiv studii ale membrilor școlii, iar în *Diplomatarium Italicum* se publicau documente culese din arhivele italiene precum și din arhivele Vaticanului.<sup>35</sup>

De-a lungul perioadei sale de funcționare din 1922 și până la închiderea sa în 1948, Școala Română din Roma a avut aproximativ 130 de membri dintre care aproximativ 10 % au fost membrii ”ospitanți”, veniți la Roma pentru diferite specializări iar în mare parte pentru perioade mai scurte de 2 ani. De asemenea cei mai mulți membrii, 36 % au venit la Școala Română din Roma cu recomandare din partea Universității București iar 22 % dintre ei aveau

---

în școală cu excepția celor căsătoriți, iar directorul școlii poate acorda membrilor autorizația să locuiască un timp limitat într-un oraș de provincie al Italiei având ca scop cercetări de specialitate locale iar în cazuri excepționale directorul avea posibilitatea de a acorda membrilor șederea temporară pentru cercetări de specialitate și într-o țară apropiată.

<sup>31</sup> Arhiva M.A.E România , fond Roma 1873-1947, dosar 165 – Scrisoare Scarlat Lambrino către Ministerul Educației Naționale, Ștefan Voitec- 19 Decembrie 1946 (Ministerul Educației trimitea propunerile de modificare a unor articole din Regulamentul de funcționare a Școlii Române de la Roma la 9 Septembrie 1946)

<sup>32</sup> Arhiva M.A.E România , fond Roma 1873-1947, dosar 161 – Raport Scarlat Lambrino către Însărcinatul cu Afaceri al României la Roma, Basil Șerban.

<sup>33</sup> Arhiva M.A.E România , fond Roma 1873-1947, dosar 162 – Comisiunea Monumentelor Istorice, Publicație

<sup>34</sup> Arhiva M.A.E România , fond Roma 1873-1947, dosar 161 – Raport G.G. Mateescu către Ministerul Instrucțiunii Publice, 1927

<sup>35</sup> Arhiva M.A.E România , fond Roma 1873-1947, dosar 163 – Adresă către Însărcinatul cu Afaceri al României la Roma, Basil Șerban din partea directorului Școlii Române de la Roma, Scarlat Lambrino, 20 Noiembrie 1947

recomandare din partea Universității din Cluj, 17 % din partea Universității din Iași și doar 7 % din totalul membrilor au avut recomandare din partea Universității din Cernăuți.

Din numărul total al membrilor aproximativ jumătate dintre aceștia au activat în secția istorico- arheologică iar în proporție de 88% cei care erau numiți au fost bărbați.

Dintre cei aproximativ 130 de membri ai Școlii Române din Roma, câți s-au numărat în perioada interbelică aveau să se formeze nume importante ale vieții intelectuale de la vremea respectivă. Respectând ordinea cronologică a perioadei stagiului lor la Roma, îl amintim mai întâi pe unul dintre cei mai mari italieniști, Alexandru Marcu. Experiența dobândită la Școala Română din Roma în perioada 1922 – 1924 avea să aibă mai târziu un cuvânt important în cariera sa astfel că, își desfășoară o mare parte din activitatea sa științifică ca profesor de italiană la Facultatea de Litere din București urmând ca în 1940 să fie numit membru corespondent al Academiei Române, lucru întâlnit în mare parte la toți cei care aveau să treacă pragul Școlilor Române de la Roma și Paris. În perioada Guvernului lui Ion Antonescu, Alexandru Marcu avea să fie numit subsecretar de Stat în Ministerul Propagandei.<sup>36</sup>

Un alt membru al Școlii Române din Roma ce avea să devină un nume important în domeniul arheologiei a fost și George G. Mateescu care la îndemnul lui Vasile Pârvan se specializează pe studii asupra tracilor, realizând cercetări fundamentale pentru cei care au urmat să întreprindă studii în acest sens. În

primul raport de activitate al Școlii Române de la Roma, prezentat în plenul academic de la București la 28 mai 1923, Vasile Pârvan, spunea despre George G. Mateescu că lucrează la un proiect despre răspândirea elementului tracic în întreg Imperiul roman.<sup>37</sup> Un an mai târziu, la prezentarea celui de al -II- lea raport de activitate a Școlii Române de la Roma, Vasile Pârvan sublinia importanța studiilor realizate de elevul său, astfel că, în ședința din 10 iunie 1924, aducea în raportul prezentat în plenul academiei doar cuvinte de laudă la adresa elevului său: “*O activitate foarte rodnică a dezvoltat d-l Mateescu, pentru lucrările sale asupra tracilor : a) Tracii la Roma, b) Tracii în Imperiul Roman și c) Onomasticon Thracicum. În special această ultimă lucrare va fi un motiv de vie satisfacție pentru noi, întrucât va trebui pe viitor citată de oricine se ocupă de traci. (...)*”<sup>38</sup> Nicolae Iorga îl menționa într-una din scrierile sale pe George G. Mateescu ca fiind “*unul dintre cei mai aleși elevi a lui Pârvan*”<sup>39</sup>, motiv ce l-a determinat în toamna lui 1927, după moartea lui Vasile Pârvan<sup>40</sup>, să îl propună pentru funcția de directorul al Școlii Române de la Roma, iar mai apoi să îl susțină pentru ocuparea acestui post.<sup>41</sup> După mai multe propuneri și o insistență destul de mare din partea fostului său coleg de la Roma, Emil

<sup>36</sup> Analele Academiei. Dezbateri, București, s.II, XLIII, 1922/1923, p. 112; Vezi și Veronica Turcuș *Alexandru Marcu. Il destino di un italianista romeno*, Editura Academiei Române, Cluj-Napoca 2009.

<sup>37</sup> Analele Academiei, Dezbateri, București s.II, XLIII, 1922/23, p. 111-113 p. 112

<sup>38</sup> Analele Academiei, Dezbateri, București, XLIV, 1923/24, p. 134

<sup>39</sup> Nicolae Iorga “*Oameni cari au fost*” vol. II, Editura pentru literatură, 1967 p. 247

<sup>40</sup> Vezi Arhiva M.A.E Italia – Busta Affari Politici 1919-1930 – Romania (1514) – Ministerul Afacerilor Externe din Italia, primea la 25 Iulie o telegramă din partea statului român, prin care anunțau decesul lui Vasile Pârvan. Câteva zile mai târziu MAE Italian transmitea vestea mai departe la “*Ministero della pubblica istruzione*”. În telegrama transmisă se relatează faptul că, Vasile Pârvan a murit în urma unei operații de apendicită la doar 45 de ani. De asemenea în telegrama transmisă era subliniat faptul că prin moartea lui Vasile Pârvan, România pierde unul dintre cei mai mari specialiști în materie de arheologie, afirmându-se că, va fi foarte greu înlocuirea sa.

<sup>41</sup> Vezi M. Bărbulescu, V. Turcuș, I.M. Damian Op. Cit. p. 59 - 73

Panaitecu, George G. Mateescu era numit director<sup>42</sup> al Școlii Române de la Roma. După cum mărturisea chiar el, într-o scrisoare adresată secretarului școlii de la vremea respectivă, Giuseppe Lugli în data de 5 Februarie 1928, numirea lui la conducerea instituției din ”Cetatea Eternă” l-a luat oare cum prin surprindere<sup>43</sup> iar într-o altă scrisoare trimisă 20 de zile mai târziu, Mateescu îi mărturisea că vestea numirii sale a primit-o, printr-o telegramă. În corespondența sa cu secretarul școlii de la Roma, Giuseppe Lugli, George G. Mateescu menționa faptul că dorește ca excursiile anuale la Ostia, Napoli și Pompei să fie realizate după sosirea sa la Roma.<sup>44</sup>

Cu gânduri mari pentru Școala Română din Roma, G.G. Mateescu dorea să continue opera magistrul său la conducerea institutului din capitala Italiei<sup>45</sup>, dar din păcate problemele de sănătate, și-au spus și-au spus destul de repede cuvântul.<sup>46</sup>

În stagiul de doi ani petrecut la Roma, Emil Panaitecu a făcut cercetări legate de reprezentările barbarilor traci și daci în arta greacă și cea romană<sup>47</sup>. A contribuit la primul volum al revistei școlii, *Ephemeris Dacoromana* cu un studiu de 25 de pagini asupra portretului lui Decebal( ”*Il ritratto di Decebal*”<sup>48</sup>) urmând ca un an mai târziu să publice studiul ”*Fidenae, Studio storico – topografico*”<sup>49</sup>. În perioada șederii sale la Roma, Emil Panaitecu a mai publicat și studiul ”*La frontiera della latinita (Romania e Besarabia)*”<sup>50</sup> în revista *L’Europe Orientale*.

La un an după stagiul de cercetare petrecut la Roma, Emil Panaitecu își susținea teza de doctorat, obținând mențiunea *magna cum laude*, cu un subiect început în timpul șederii sale la Roma asupra cetății Fidenae. Un salt important în cariera sa l-a reprezentat căsătoria cu fiica șefului Legației Române la Roma, Alexandru Lahovary, astfel că la scurt timp după încheierea mariajului în 1925, Emil Panaitecu devenea profesor titular la Catedra de Istorie Antică de la Universitatea Cluj.<sup>51</sup>

---

<sup>42</sup> George G. Mateescu îi scria secretarului Școlii Române de la Roma, Giuseppe Lugli că a fost numit director al școlii prin decret ce provenea de la Minister în ziua de 26 ianuarie 1928, (No. 407, Dir. VI), Vezi Arhiva M.A.E. – Dosar Roma 1873-1947 nr. 160

<sup>43</sup> Arhiva M.A.E. – Dosar Roma 1873-1947 nr. 160

<sup>44</sup> G.G. Mateescu îl anunța pe secretarul Școlii, Giuseppe Lugli că starea lui de sănătate nu îi permitea să facă o călătorie la acea vreme. Totodată Mateescu mai spunea că ar urma să sosească la Roma cu câteva zile înainte de Paște, când va putea să suspende cursurile la facultate la Cluj. ”Până atunci vă rog să rămâneți în postul de secretar și să administrați școala, cum ați făcut și până acum și cum ați declarat că veți face în continuare.” Vezi Arhiva M.A.E. – Dosar Roma 1873-1947 nr. 160

<sup>45</sup> Într-o scrisoare adresată secretarului școlii, Giuseppe Lugli, G.G. Mateescu mărturisea că este devotat și fidel ”Școlii noastre” și are sentimente sincere pentru știința adevărată. Totodată Mateescu îi mărturisea lui Giuseppe Lugli că numirea sa, a fost totuși o bucurie pentru el având în vedere greutatea pe care le-a întâmpinat în cariera sa. Într-o altă scrisoare adresată lui G. Lugli din 4 Martie 1928, G.G. Mateescu sublinia importanța publicațiilor școlii, în opinia sa ele reprezentând prestigiul școlii, prin ele putând fi judecat nivelul academic. Vezi Arhiva M.A.E. – Dosar Roma 1873-1947 nr. 160

<sup>46</sup> G.G. Mateescu se stinge la vârsta de 33 de ani, la 7 iunie 1929. Soția sa, văduva Felicia G. Mateescu i-a scris în repetate rânduri secretarului Școlii de la Roma, Giuseppe Lugli, comunicându-i ultimele chestiuni birocratice lăsate de soțul ei. Vezi Arhiva M.A.E. – Dosar Roma 1873-1947 nr. 160

<sup>47</sup> *Analele Academiei. Dezbateri*, București, s.II, XLIII, 1922/23, p.112

<sup>48</sup> *Ephemeris Dacoromana* vol. I, 1923, p. 387 - 412

<sup>49</sup> *Ephemeris Dacoromana* vol. II, 1924, p. 416 - 459

<sup>50</sup> Vezi G. Lăzărescu ”*Școala Română din Roma*”, p. 144 (În 1925, Ministrul A. Em. Lahovary îi scria lui Ion G. Duca, Ministrul Afacerilor Străine un raport despre activitatea Școlii Române de la Roma, în raport lui Lahovary singurul amintit fiind Emil Panaitecu)

<sup>51</sup> Lucian Năstasă, ”*Suveranii Universităților Românești. Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale. I Profesorii Facultății de Filozofie și Litere (1864 - 1948)*”, Editura Limes, Cluj Napoca, 2007, p. 316

Urmărind parcursul său profesional, este de notat și faptul că Emil Panaitescu a făcut parte din Partidul Național Liberal având de trei ori mandat de deputat.<sup>52</sup> În 1927, după decesul lui Vasile Pârvan, spera să ajungă director al Școlii Române din Roma, fapt care avea să se întâmple doi ani mai târziu, când cel cu care avea să se confrunte atunci, George G. Mateescu decedea.

Emil Panaitescu a condus Școala Română din Roma mai bine de 10 ani (15 octombrie 1929 – 1 noiembrie 1940), urmând ca după schimbarea sa din funcție să rămână în continuare la Roma iar la 8 Ianuarie 1941 să fie numit consilier de Legație la Legațiunea României pe lângă Sf. Scaun.

Un alt nume important ce avea să se formeze la Roma a fost și cel a lui Alexandru Bușuioceanu, care avea să devină mai târziu profesor de istoria artei la Universitatea din București urmând ca din vari motive în 1942 să își stabilească domiciliul la Madrid.<sup>53</sup>

Claudiu Isopescu membru al școlii din Cetatea Eternă în perioada 1923 – 1925 după finalizarea stagiului în care a adunat un important material asupra românilor în literatura italiană a sec. XVI și XVII<sup>54</sup> se stabilea la Roma urmând să devină mesagerul culturii românești în Italia, ajungând să lucreze ca lector de limba română la Universitatea "La Sapienza" din Roma.<sup>55</sup>

Printre membrii școlii s-a numărat și criticul literar, scriitorul, publicisticul mai apoi academicianul român, George Călinescu, Ecaterina Dunăreanu – Vulpe ce se număra printre primele femei arheolog din România, renumitul profesor în domeniul Arheologiei și Antichității, Radu Vulpe<sup>56</sup>, care împreună cu soția sa în 1928 la recomandarea lui Nicolae Iorga pleacă la un alt stagi de specializare la Școala Română de la Paris. În perioada 1925 – 1927 printre membrii școlii Române din Roma s-a numărat și renumitul istoric și arheolog, profesor și rector mai apoi a Universității Babeș - Bolyai din Cluj – Napoca, Constantin Daicoviciu, membru și el al Academiei Române. De asemenea trebuie să îi amintim și pe reputatul medievalist dar și un apreciat profesor al Facultății de istorie din București, Mihai Berza numit mai târziu membru corespondent al Academiei Române, Mihail Macrea, istoric, arheolog profesor universitar, membru al institutului de Istorie din Cluj. Dionisie M. Pippidi, membru al Școlii Române din Roma în perioada 1931 – 1933 avea să se remarce în mediul științific ca arheolog, epigrafist și istoric îmbrățișând cariera universitară făcându-se remarcat în cadrul Universității din Iași și București. Este numit membru titular al Academiei Române și șeful săpăturilor arheologice de la Histria.

În perioada 1935 – 1937 avea să petreacă un stagi la Roma și renumitul academician, istoric și arheolog Emil Condurachi<sup>57</sup>, un alt mesager important al românilor în Italia a fost și

---

<sup>52</sup> Vezi Lucian Năstasă "Intimitatea amfiteatrelor. Ipostaze din viața privată a universitarilor "literari"(1864 - 1948)", editura Limes 2010 p. 174 ;( Emil Panaitescu a fost deputat din partea Partidului Național Liberal în anii : 1920 – 1922, 1927-1928, 1934-1938.)

<sup>53</sup> Vezi Alexandru Bușuioceanu "Scrieri despre Artă", Ediție îngrijită de Theodor Enescu și Oana Bușuioceanu, Editura Meridiane, București 1980, p. 7 - 26

<sup>54</sup> Analele Academiei. Dezbateri, București XLIV, 1923/24, p.135

<sup>55</sup> Vezi Claudiu Isopescu "Mesager al spiritualității românești în Italia", corespondență (1926-1942), Editura Academiei Române, București, 2006

<sup>56</sup> Vezi, Radu Vulpe "Studii privind protoistoria Daciei"(Ediție îngrijită de dr. Doina Olariu), Editura Academiei Române, București 2013 p. 5 - 15

<sup>57</sup> Vezi "Antidoron: Centenarul acad. Emil Condurachi: (1912 - 2012)", Ediție îngrijită de Zoe Petre, Editura Academiei Române, București 2012. Emil Condurachi a fost numit membru al Academiei Române în 1955, și-a

Dinu Adameșteanu, care după încheierea stagiului la Școala Română din Cetatea Eternă în 1941 avea să se angajeze ca bibliotecar al școlii urmând ca mai târziu să devină un renumit profesor de arheologie la Universitatea Lecce din sudul Italiei.

Toate aceste personalități mai sus amintite fiind doar o parte a elitei intelectuale românești ce avea să se formeze în perioada interbelică la Școala Română din Roma. Astfel putem spune că așezământul românesc de formă academică din Cetatea Eternă, a contribuit serios în formarea unui grup de elită, devenind pentru majoritatea celor care i-au trecut pragul de multe ori un deschizător de drumuri. Arheologi, istorici, filologi, arhitecți sau artiști cu toții au fost marcați în studiile lor într-un fel sau altul de experiența anilor petrecuți în Cetatea Eternă, o mare parte dintre ei realizând studii și cercetări fundamentale pentru cultura românească.

Cea mai mare parte a celor care s-au făcut remarcăți în timpul stagiului lor la Roma au beneficiat mai apoi și de o carieră în domeniul în care s-au specializat, cea mai mare parte dintre ei fiind numiți membrii corespondenți sau chiar membrii ai Academiei Române, au ocupat funcții de conducere cum este și cazul lui Emil Condurachi, alții s-au remarcat ca și scriitori, cazul lui George Călinescu iar unii au preferat să rămână în Italia având o carieră strălucită, cazul lui Dinu Adameșteanu.

Experiment unic în cultura românească, deschiderea unei școli române la Roma și alta la Fontenay-aux-Roses, lângă Paris, la începutul secolului al XX-lea, înscria România într-o tendință general-europeană de afirmare a identităților naționale europene având totodată oportunitatea de a se distinge de blocul țărilor est-europene.

În peisajul cultural românesc Școala Română din Roma deține un loc semnificativ pe care timpul și vicisitudinile istorice nu le-au putut nici cum anula. Ambițiosul proiect al lui Vasile Pârvan a reprezentat doar o axă a unei vaste construcții culturale, ce viza reformarea cercetării istorice și arheologice din România a primelor decenii ale secolului trecut și totodată formarea de unor elite intelectuale.

## Bibliografie

Arhiva M.A.E Italia – Busta Affari Politici 1919-1950 – Romania

Arhiva M.A.E România , fond Roma 1873-1947

Arhiva B.N.R., fond Administrativ (România)

ANALELE ACADEMIEI. Dezbateri, București, s. II, XLIII, 1922/23, XLIV, 1923/24

Antidoron: Centenarul acad. Emil Condurachi: (1912 - 2012)", 2012, Ediție îngrijită de Zoe Petre, Editura Academiei Române, București

EPHEMERIS DACOROMANA (1923 - 1945) - Anuario della Scuola romana di Roma, vol I-X

DIPLOMATARIUM ITALICUM (1925 - 1939) - Anuario della Scuola romana di Roma

BĂRBULESCU M., TURCUȘ V., DAMIAN M. I., 2012, *Accademia di Romania din Roma 1922 - 2012*, Roma;

---

desfășurat activitatea ca profesor la catedra de arheologie a Universității din Iași, la catedra de arheologie și numismatică de la Școala Superioară de Arhivistică. A predat istoria veche și arheologie la Universitatea din București, fiind numit mai apoi șef de catedră. Iar din 1956 până în 1970 a condus Institutul de Arheologie din București.

- BUȘUIOCEANU A., 1980, *Scrieri despre Artă*, Ediție îngrijită de Theodor Enescu și Oana Bușuioceanu, Editura Meridiane, București;
- FANTAPPIE Carlo, 2008. *Chiesa romana e modernita' giuridica. Tomo I : L'edificazione del sistema canonistico (1563-1903)*”, Editura Milano Giuffrè, Milano;
- IORGA N. 1939, *Memorii- Sinuciderea Partidelor 1932-8*, Editura ”Națională” S. Ciornei București;
- IORGA N. 1967, *Oameni cari au fost*, vol. II, Editura pentru Literatură;
- ISOPESCU C., 2006, *Mesager al spiritualității românești în Italia, corespondență (1926-1942)*, Editura Academiei Române, București;
- LĂZĂRESCU, G. 2002. *Școala Română din Roma*, București: Editura Fundației Culturale Române.
- NĂSTASĂ, L., 2007, *Suveranii Universităților Românești. Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale. I Profesorii Facultății de Filozofie și Litere (1864 - 1948)* ” Editura Limes, Cluj Napoca;
- NĂSTASĂ, L., 2010, *Intimitatea amfiteatrelor. Ipostaze din viața privată a universitarilor ”literari”(1864 - 1948)*”, Editura Limes;
- PÂRVAN, V. 1981, *Scrieri* Text stabilit, studiu introductiv și note de Alexandru Zub, Editura științifică și enciclopedică, București;
- PÂRVAN, V. 1984, “*Biblioteca critică*” ed. de Stefan Lemny și Alexandru Zub, Editura Eminescu, București;
- PÂRVAN, V., 2006 *Scrieri alese* , editura Academiei Române, București;
- SANTORE, S. 2005 *L'Italia e l'Europa Orientale – Diplomazia Culturale e Propaganda 1918-1943*, Editura Tipomozza, Milano;
- ȚURLEA, P. 1994, *Școala Română din Franța*, editura Academiei Române , București;
- VULPE, R., 2013, *Studii privind protoistoria Daciei* (Ediție îngrijită de dr. Doina Olariu), Editura Academiei Române, București;
- ZUB, A. 1973, *Corespondență și acte*”, editura Minerva, București;
- ZUB, A. 2005. *Pe urmele lui Vasile Pârvan*, Editura Institutul Cultural Român, București;

